

TÜRKÇEDE ZAMAN VE GÖRÜNÜŞ SİSTEMİ

İbrahim Ahmet Aydemir (2010), *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*, Grafiker Yayınları, Ankara, 118 s., ISBN: 978-975-6355-61-9

Cuma BOLAT*

Dil Araştırmaları, Güz 2017/21: 258-260

Görünüş, olayların sınırlarının farklı açılardan algılanması, başlangıç ve bitişleri bakımından farklı şekillerde hissedilmesidir. Görünüş, kategori olarak üç gruba ayrılır: sınırlararası olanlar, sınır sonrasılar, sonlular (Johanson 2016: 18).

Zaman, fiziksel açıdan bakıldığı zaman devamlılığı, devam eden bir süreci tanımlar. Dilbilgisel açıdan ise, “gösterimsel bir kategori” olmasına bağlı olarak, olayları, durumları, hareketleri zaman ekseninde belirlemeyi, sınırlandırmayı ifade eder (Aydemir 2010: 14).

Türkçede görünüş ve zaman konusunu ele alan ilk isim L. Johanson’dur. Türkiye Türkolojisinde bu konu üzerinde fazla çalışma yapılmamasına rağmen, yakın zamanda bu konuya ilgi artmış ve İ. Ahmet Aydemir, Sema Aslan Demir, Caner Kerimoğlu, Ahmet Benzer, Ahmet Karadoğan, gibi araştırmacılar bu konu üzerine çalışmalar yapmışlardır.

İ. Ahmet Aydemir tarafından hazırlanan *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi* adlı bu eser, geleneksel yöntemle ele alınmış Türkçe gramerlerine göre farklıdır. Eserde, Türkçenin fiil çekim sistemi hakkında modern dilbilim temelinde bilgiler verilmesinin yanısıra, geleneksel dilbilgisi kitaplarında “zaman ekleri” veya “şekil ve zaman ekleri” olarak adlandırılan biçimlerin zaman ve görünüş işlevleri ele alınıp ayrıntılı olarak incelenmiş ve değişik tür ve işlevde bağımlı cümle kuran zarffil, sıfatfiil ve isimfiil ekleri de zaman ve görünüş işlevleri açısından betimlenmiştir. Bu sebeple zaman ve görünüş konularında çalışmak isteyen araştırmacıların bu kaynağı inceleyerek işe başlaması yerinde olacaktır.

118 sayfadan oluşan *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi* adlı eser, *Ön Söz* (s. 5-6), *Kısaltmalar* (s. 7) başlıklarının ardından *Giriş* (9-26), *Temel Cümlelerde Zaman ve Görünüş* (27-58), *Zarffil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş* (59-85), *Sıfatfiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş* (87-104), *İsimfiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş* (105-108), *Sonuç* (109), *Kaynakça* (111-116), *Ekler* (117-118) olmak üzere sekiz bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın Ön Sözünde (s. 5-6) Aydemir’in:

Bu çalışma kapsamında, geleneksel dilbilgisi kitaplarında “zaman ekleri” veya “şekil ve zaman ekleri” olarak adlandırılan biçimlerin, yani yüklemleştiricilerin zaman ve görünüş işlevleri ele alınıp ayrıntılı olarak incelenmiştir. Söz konusu bu biçimler, genelde zamancı bir yaklaşımla irdelenmiştir. Hâlbuki modern dilbilim temelinde yapılan son dönem Türkoloji çalışmaları göstermiş ki, söz konusu bu yüklemleştiriciler,

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Ankara/ TÜRKİYE. cuma.bolat@hacettepe.edu.tr

sadece zaman işleviyle değil, aynı zamanda görünüş işleviyle de önemli rol oynamaktadır. (2010: 5)

ifadesinden kitabın ne tür bir eksiklikten yola çıkılarak hazırlandığını ve bu eksikliği karşılamaya yönelik olarak eserin ortaya konuluş amacını öğrenmekteyiz. Aydemir burada ayrıca, eserin içeriğinden ve kapsamından bahsetmiş ve çalışmada izlediği yöntem hakkında bilgiler vermiştir.

Eserin ilk bölümü olan *Giriş* (9-24), altı alt başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar şunlardır: 1. Araştırmanın Konusu ve Amacı 2. Kuramsal Temeller ve Kullanılan Terminolojiye Dair 3. Zaman: a) Şimdiki Zaman b) Geçmiş Zaman c) Gelecek Zaman 4. Görünüş: a) İntraterminallik (Intraterminalität) b) Postterminallik (Postterminalität) c) Terminallik (Terminalität) 5. Kılınış 6. Değerlendirilen Malzeme (Bütünce) ve Örnekler.

Eserin ikinci bölümü *Temel Cümlelerde Zaman ve Görünüş* (27-58) ana başlığını taşımaktadır. Eserde, *Giriş* 'te olduğu gibi ana ve alt başlıklar numaralandırma yoluna gidilmiştir. Bu bölümde sırasıyla $-(X)r/-(A)r$, $-(X)yor$, $-mAktA[dIr]$, $-DX$, $-mXş$, $-(y)AcAk$, $-(X)yordu$, $-(X)rdX/-(A)rdI$, $-mAKtAydI$, $-mXştX$, $-DXydX$, $-(y)AcAktX$ eklerinin işlevlerine değinilerek kullanım özellikleri anlatılmış ve örnekler verilmiştir.

Üçüncü bölüm *Zarffiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş* (59-85) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde temel cümlelerden ziyade bağımlı cümleler zaman ve görünüş açısından ele alınmıştır. Bağımlı cümle tiplerinden biri olan zarffiil cümle yapılarından ve bu yapıların işlevlerinden bahseden Aydemir, özellikle görünüş üzerine yapılan çalışmalarda, bağımlı cümlelerin çoğunlukla dikkate alınmadığını dile getirmiştir. Zarffiil cümlelerinde zamanın, temel cümlelerden farklı bir temelde ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Zarffiil yüklemleştiricilerinin mutlak zamanı değil, göreceli zamanı gösterdiği ve zarffiil cümlelerinin belli görünüş perspektiflerini yansıttıkları belirtilmiştir. Sırasıyla $-(y)Xp$, $-(y)XncA$, $-(y)ArAK$, $-(y)A...-(y)A$, $-(X)rken$, $-DXkçA$, $-DXğXndA$, $-DXKtAn$ sonra, $-mXşken$, $-mAdAn$ önce, $-(y)Alı$, $-(X)r/Ar...-mAz$ zarffiil eklerinden bahsedilip, bu eklerin işlevleri anlatılmış ve bu eklerin kullanıldığı cümle örnekleri verilmiştir.

Eserin dördüncü bölümü *Sıfatfiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş* (87-104) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde sıfatfiil cümlelerinin tıpkı zarffiil cümleleri gibi, bağlı oldukları üst cümleden bağımsız olarak bazı zaman ve görünüş değerleri içerdiği anlatılmıştır. Sıfatfiil cümlelerindeki zaman ve görünüş işlevleri hakkında bilgi verildikten sonra, göreceli zaman kavramı ve özelliklerine değinilmiştir. Türkçede sıfatfiil cümleleri kuran $-(y)An$, $-mXş$, $-(y)AcAk$, $-(X)r/-(A)r$, $-DXX$, $-DXğX$, $-(y)AcAğX$, eklerinden bahsedilip, bu eklerin işlevleri anlatılmış ve bu eklerle kurulan cümle örneklerine yer verilmiştir.

Eserin beşinci bölümü *İsimfiil Cümlelerinde Zaman ve Görünüş* (105-108) başlığını taşımaktadır. Bu bölümde isimfiil cümleleri zaman ve görünüş açısından ele alınıp incelenmiştir. İsimfiil cümlelerinin sözdizimsel işlevlerde kullanılabileceğinden bahsedilmiş ve Türkçedeki $-DXX$, $-(y)AcAK$ isimfiil eklerinin işlevleri anlatılıp, bu eklerle kurulan cümle örnekleri verilmiştir.

Altıncı bölüm *Sonuç* (109) başlığını taşımaktadır. Yazar bu bölümde çalışmanın esas amacı hakkında genel bilgi vermiştir. Yapılan bu çalışmada Türkçenin zaman ve görünüş sistemi bir bütünsellik içinde ve işlevsel temelde ele alındığı, ayrıca bu durumun bir ilk olduğu belirtilerek daha önce yapılan çalışmalardan farklılığına dikkat çekilmiştir. Türkiye Türkolojisinde zaman kategorisi üzerine yapılan çalışmaların oldukça fazla, fakat görünüş kategorisi üzerine yapılan çalışmaların çok yetersiz olduğu ifade edildikten sonra, sözkonusu çalışma hakkında kısa bir değerlendirme yapılmıştır.

Kaynakça 'da (111-116) çalışmanın hazırlanması esnasında yararlanılan kaynaklar ve devamında örnek cümlelerin alındığı eserler listelenmiştir.

Eserin sekizinci ve son bölümünde araştırmacıların ve öğrencilerin konuyu daha kolay kavramalarını sağlayacak olan Temel Cümle, Zarffil, Sıfatfil, İsimfil Yüklemeleştiricilerinin Zaman ve Görünüş İşlevlerini tablolar halinde gösteren *Ekler* 'e (117-118) yer verilmiştir.

Türkiye Türkolojisinde üzerinde çok fazla çalışma yapılmayan konuları ele alan ve ihtiyaçtan yola çıkılarak hazırlanan bu kitap, görülen o ki çok titiz bir çalışmanın ürünüdür. Hem akademik alanda çalışanlar hem de Türkoloji öğrencileri için kullanışlı ve faydalı bir eser olduğunu düşündüğümüz bu çalışmasından dolayı Doç. Dr. İ. Ahmet Aydemir'e teşekkür ediyoruz.

Kaynakça

AYDEMİR, İ. Ahmet (2010). *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*, Ankara: Grafiker Yayınları.

JOHANSON, Lars (2016). *Türkçede Görünüş* (Çev. Nurettin Demir), Ankara: Grafiker Yayınları.